

"Seminar on the visualization of shipwrecks and shipwreck site" 27 till 28 juni 2003

Carl Olof Cederlund

Det andra, internationella forskarseminariet inom det marinarkeologiska EU-projektet MoSS

MoSS-projektets namn i rubriken ovan är en förkortning av dess fullständiga benämning som är: *Monitoring, Safeguarding and Visualizing North-European Shipwreck Sites: Common European Underwater Cultural Heritage – Challenges for Cultural Resource Management.*

I projektet ingår sex nationer: Danmark, England, Finland, Holland, Sverige och Tyskland. Det har som målsättning att utveckla metoder och principer för övervakning, skydd och levandegörande av skeppsvrak, i första hand i norra Europa. Övervakningen omfattar även systematisk registrering av data om den naturliga miljö som omger vrak, för att kunna bestämma den påverkan denna utövar på skeppslämningarna som skall skyddas. För att kunna bedriva tillämpade studier i detta har projektet valt ut fyra vrak för särskild utredning, ett i vardera Finland, Holland, Tyskland och Sverige. Det vrak som den svenska partnern i projektet har utvalt som tillämpningsexempel är det efter hjulångartyget *E. Nordevall* (1837–1856), på dess vrakplats på 45 meters djup i Vättern.

Skyddet av vrak innefattar utvecklingen av handlingsmodeller för att skydda skeppsvrak så att de kan bevaras för framtiden och kan vara tillgängliga för dem som är intresserade av att besöka eller studera dem. Levandegörandet av skeppsvrak har till syfte att informera den europeiska allmänheten/publiken om de skeppsvrak man studerar på olika språk och på flera sätt, med särskild inriktning på utvecklingen av de olika metoder som finns att presentera dem visuellt.

Projektet sprider kunskap om sin verksamhet och sina resultat genom Internet, publikationer, posters, newsletter, rapporter, artiklar, möten och forskarseminarier. I syftet ingår att producera information både till allmänheten och till de experter som arbetar med kulturmiljövårdsskydd i undervattenslandskapet.

Det andra internationella forskarseminariet inom MoSS projektet ägde rum vid Vasamuseet och Forsviks Industriminnen och Varv, Karlsborg, fredagen och lördagen den 27 och 28 juni i år. Seminariet hade till syfte att belysa det tredje av projektets huvudteman, nämligen visualisering eller levandegörande av äldre, välbevarade skeppsvrak. Den som vill studera programmet för seminariet hänvisas till projektets nyhetsbrev; *MoSS Newsletter* 2003/1.

Skälet till att seminariet förlagts till Vasamuseet och Forsvik är att dessa museer rymmer två mycket framträdande skeppsprojekt, i vilka väl bevarade skeppsvrak levandegörs på olika sätt. I Vasamuseet kunde deltagarna genomföra seminariet i skuggan det stora skeppet, omgivet av tusentals besökare denna högsommarfredag. I Forsvik, och på Forsviks Industriminnen och Varv, som denna helg rymde de årliga Forsviksdagarna med en stor publik tillströmning, kunde man studera byggandet av fullskalekopian – *Eric Nordevall II* – av vraket efter ett av Sveriges första hjulångfartyg, *E. Nordevall*.

Dag 1 – första sessionen

Publiken vid Vasamuseet var välkomna att delta i seminariet, det hade annonserats i museets nyhetsblad för sommaren. På Vasamuseet välkomnades deltagarna av överintendenten för Statens maritima museer, Keith Wijkander, till seminariets första session, *The visualization of the Vasa and the Vasa museum.*

Inom detta gav först museets chef Klas Helmersson en presentation av Vasamuseets organisation, målsättning, och den utåtriktade verksamhetens uppläggning.

Det andra föredraget hölls av Ingrid Hall-Roth, chef för konserveringsverksamheten vid de maritima museerna. Hon presenterade situationen för *Vasas* konservering idag och i ett framtidsperspektiv. Denna verksamhet befinner sig som bekant i en nyutveckling genom de problem som blivit aktuella genom att man upptäckt att skeppets virke rymmer svavel som i kontakt med syre omsätts till svavelsyra.

Dag 1 – andra sessionen

Dagens tredje föreläsning hölls av Björn Varenius, chef för den kulturhistoriska avdelningen vid de maritima museerna, och var inriktad på bevarandefrågan för gamla skeppsvrak mer allmänt: *National and international aspects on the use and preservation of the maritime cultural heritage*. Detta föredrag kom därmed att bli en introduktion till de ämnen som behandlades under seminariets andra dag, i Forsvik.

Efter att dagens föreläsningar avslutats fördes seminariedeltagarna med buss till Forsvik för en sen kvällsmåltid.

Dag 2 – första sessionen

Den andra seminariedagen inleddes med att ordföranden för Forsviks Varv, generaldirektören Birger Bäckström, och chefen för Forsviks Industriminnen, Lars Bergström, välkomnade och introducerade deltagarna till Forsvik, dess anläggningar och verksamheter. Förhandlingarna under dagen rymde flera sessioner med olika perspektiv på levandegörandet av väl bevarade skeppsvrak i norra Europa. I centrum stod kopian av *E. Nordevall* som ett "levande" exempel på ett sätt att förverkliga detta.

Den första sessionen utgjorde en introduktion till MoSS-projektet och dess utveckling 2001–2003, presenterad av dess koordinatör, intendenten Sallamaria Tikkanen vid Finlands Sjöhistoriska museum i Helsingfors.

Denna följdes av ett föredrag med titeln *What is visualization?* av Carl Olof Cederlund.

Därefter följde ett föredrag av Toon De Boer, vid den holländska organisationen för marinarknologisk kulturmiljövård, NISA, med vrakvisualisering i Holland som ämne: *The MoSS project as a tool to create awareness of the protection of the maritime heritage in the Netherlands*.

Dag 2 – andra sessionen

Den därpå följande sessionen hade temat: *The E. Nordevall projects and the visualization perspective*. Ämnet presenterades i tre olika föredrag:

The paddle steamer Eric Nordevall in its own time av stabschefen vid Statens maritima museer, Hans-Lennart Ohlsson, som också forskat kring byggandet av *Eric Nordevall II*.

The underwater archaeological documentation and the salvage plans for the E. Nordevall 1980–2002 av Carl Olof Cederlund.

Och slutligen *The Eric Nordevall and the plans for the salvage of the ship in the perspective of the motives in the Swedish Ancient Monuments Act* av antikvarie Clas Ternström, Östergötlands länsmuseum.

Dag 2 – tredje sessionen

Den följande sessionen bar rubriken: *Means of visualization*, och behandlade olika slag av teknik för

Foto: Carl Olof Cederlund

I samband med den andra dagens seminarieprogram visades deltagarna fullskalekopian av hjulångfartyget *E. Nordevall*, under byggnad vid Forsviks Varv.

levandegörande av skeppsvrak under vatten. Samtliga föredragshållare i denna var internationella gästföreläsare med olika specialiteter på området.

Det första föredraget hölls av före producenten vid BBC, England, Ray Sutcliffe, och hade titeln: *The salvage of the engine of The Xantho*. Föreläsningen skildrade bärgningen och tillvaratagandet av en stor balansångmaskin från ett brittiskt hjulångfartyg utanför australiensiska kusten. Det illustrerades med en TV-film som Ray Sutcliffe hade producerat på detta tema.

Nästa föreläsare var Marko Röhr, chef för Matila & Röhr Productions Oy, Finland, som gav en presentation av ämnet *Wreck sites and underwater filming in the Baltic Sea*, i vilken han redovisade teknik för undervattensfilmning av vrak.

Det tredje föredraget hölls av Kari Uotila, docent vid arkeologiska institutionen vid Åbo universitet, och behandlade användningen av digital och virtuell teknik för samma ändamål: *Visualization: 3D models in a digital and virtual world – its use in archaeology*.

Det sista föredraget inom denna session *The visualization of shipwrecks through the arranging of underwater parks* hölls av chefen för Underwater Archaeological Services, Parks Canada, Director Robert Grenier, som gav en översikt över utvecklingen av marinarkeologiska parker i Kanada och skyddet för och levandegörandet av vraken i dessa.

Dag 2 – fjärde sessionen

Seminariets sista session bar titeln *The visualization perspective applied on North European shipwrecks*. Denna presenterade aspekter på levandegörandet av fyra väl bevarade skeppsvrak i norra Europa av skilda ålder och med olika bevarandestatus. Tre av dessa är föremål för undersökning inom MoSS-projektet. De presenterade vraken bevaras och levandegörs under olika förutsättningar och under varierande förhållanden. Föredragen under sessionen var:

Visualization, models & reconstructions and their use for both public and scholarly interpretation of the 16th century British warship Mary Rose, av Christopher Dobbs, marinarkeolog vid The Mary Rose Trust, Portsmouth, England.

Burgand Noord 10 Site: a merchant ship from the 17th century, preserved at the Dutch coast, av

representanten för Holland i MoSS-projektet, projektledaren vid NISA, Martijn Manders. Vraket utgör det som den holländska partnern utvalt som tillämpningsexempel i MoSS-projektet.

From photos to measurements and reconstruction – visualizing the medieval darss cog, av Hauke Jöns, chef för avdelningen för bevarande av fornlämningar vid det arkeologiska museet i den tyska delstaten Mecklenburg-Vorpommern. Vraket utgör det som den tyska partnern utvalt som tillämpningsexempel i MoSS-projektet.

The Vrouw Maria – From wreck to virtual wreck, av Stefan Wessman vid Finlands Sjöhistoriska museum i Helsingfors. Vraket utgör det som den finska partnern utvalt som tillämpningsexempel i MoSS-projektet.

Dagens föredrag ledde till intressanta diskussioner. Vraket efter hjulångfartyget *E. Nordevall* och kopian av detta *Eric Nordevall II*, liksom projektet kring det förra sedan dess lokalisering 1980, kunde användas för att illustrera prioriteringsfrågor och problem inom områdena övervakning, skydd och levandegörande av väl bevarade skeppsvrak i norra Europa – de ämnen som står i centrum för MoSS-projektet som nu är inne på sitt sista verksamhetsår, och som skall lämna sin slutrapport i mitten av 2004. Seminariet avslutades med en utflykt med de ångslupar som disponeras av Forsviks Varv.

Carl Olof Cederlund är professor i marinarkeologi vid Södertörns högskola

Projektets program och verksamhet beskrivs på dess hemsida:

<http://www.nba.fi/INTERNAT/MoSS/eng.htm>

Projektet ger även ut ett newsletter som kan rekvideras från följande adresser:

Carl Olof Cederlund

Fil. Dr., Professor

Södertörns Högskola

Box 4101

141 04 Huddinge

08-608 42 01 tel / 08-608 40 80 fax

carl-olof.cederlund@sh.se